

Čustva v poeziji sodobnih beneškoslovenskih pesnic

DOI: 10.4312/Obdobja.44.229-236

Irena Novak Popov, Filozofska fakulteta, Univerza v Ljubljani, Ljubljana;
 irena.novak2@guest.arnes.si

Čustva v poeziji pesnic iz Beneške Slovenije so povezana z jezikovno-kulturno identiteto manjšine in njenim negotovim obstojem. Spominsko ohranjene bivanjske vzorce danes razdira praznjenje vasi, propadanje hiš in izginjanje kulturne krajine, kar sproža žalost in zaskrbljenost, a tudi kljubovanje z ljubeznijo, upanjem, odprtostjo in občutljivostjo. V umetniško preoblikovanem domačem narečju pesnice potrjujejo osebne in kolektivne vrednote, krepijo samozavest skupnosti in nekoč sovražno italijansko večino nagovarjajo k empatičnemu sprejemanju.

čustva v poeziji, narečne pesnice, identiteta manjšine, Beneška Slovenija

The emotions in the works of female poets in Venetian Slovenia are tied to the linguistic and cultural identity of the Slovenian minority and its precarious existence. Today, the patterns of life preserved in memory are being shattered by the emptying of villages, decaying houses, and the disappearing cultural landscape, which gives rise to sadness and anxiety, but also to defiance through love, hope, openness, and sensitivity. In an artistically transformed native dialect, these poets affirm their personal and collective values, strengthen the community's self-confidence, and appeal to the once hostile Italian majority for empathic acceptance.

emotions in poetry, dialect female poets, minority identity, Venetian Slovenia

*brez se nikdar vstavl kažemo vsien jubezan do naših dolin
 an pisanje je an način obdaržat, kar se počaso zgubja*

Piuramaura kolektiv

1 Uvod

Ko se proučevanja poezije v Beneški Sloveniji loti kdo iz osrednje Slovenije, mora premagati težjo dostopnost gradiva, raziskovalno zapostavljenost predmeta, stereotipe o narečnem mediju in počasnejše procesiranje jezikovnih posebnosti. Dvojezične (slovensko narečje – knjižna italijanščina) avtorice s samoprevajanjem nagovarjajo italijansko večino k priznanju kulturnega bogastva in literarnih potencialov manjšine. Njihovo delo občasno raziskujejo slovenisti v Italiji (Marija Pirjevec, David Bandelj, Vilma Purič), sicer pa je odrinjeno na rob nacionalnega literarnega sistema.

Marina Cernetig, Andreina Trusgnach, Claudia Salamant, Margherita Trusgnach in Luisa Battistig so nastopile v času prehoda iz kriznih v normalne razmere. V mladosti so doživele kulturni preporod ekonomsko zapostavljene in slabo izobražene obmejne

Alojzija Zupan Sosič (ur.): *Čustva in slovenska književnost*.
 Ljubljana: Založba Univerze v Ljubljani, 2025 (zbirka Obdobja, 44)
 ISSN: 1408-211X, e-ISSN: 2784-7152
 ISBN 978-961-297-712-2, 978-961-297-709-2 (PDF)

pokrajine, v kateri se je domači govor uporabljal le v cerkvi, na vasi in v družini. Preporod se je začel s spontanym povezovanjem talentiranih prostovoljcev v kulturnih društvih, zborih, na glasbeno-pesniškem festivalu (Novak Popov 2015) in v gledališču. Pesnice so se v gibanje vključile v fazi, ko je ljubiteljstvo napredovalo na višjo umetniško in profesionalno raven, se institucionalno organiziralo in stikalo mrežo čezmejnih stikov. Za njihov jezik skrbi edina slovenistka Živa Gruden, za promocijo dvojezični pesnik in urednik Michele Obit. Po objavah v lokalnih publikacijah so bile v začetku 21. stoletja vključene v prvo regionalno antologijo *Besiede tele zemlje* (2004) in mednarodni zbornik *Vilenica* (2005), sledile so izdaje avtorskih zbirk, participacija v slovenskem in italijanskem literarnem življenju, nagrade in pozornost poznavalcev v Italiji cvetoče narečne poezije (Manuel Cohen, Ivan Crico, Fabio Franzin). Literarna veda (Bandelj 2014; Golles 2015) jih uvršča v tretjo povojno generacijo beneških pesnikov, ki se od domoljubne in narodnoobrambne tradicije usmerja v zmerno modernizacijo, individualizacijo in subjektivizacijo.

Opazovanje čustev v poeziji vodi metoda interpretacije: z analizo besedil odkriva njihov nabor, načine prezentacije in učinke posredovanja bralcu. Formalno nevezane, kratke, zgoščene pesmi s centralno bivanjsko temo v konkretnih, čutno nazornih motivih prikazujejo mikrokozmos domače pokrajine, vasi in družine, kot ga zaznava, občuti in vrednoti osebni (avtorski) lirski subjekt, ki večkrat zastopa/izraža skupinsko mentaliteto.¹ Pripovedi drobnih dogodkov, impresije, izpovedi razpoloženj, (avto)refleksije in intimni nagovori čustva imenujejo in nakazujejo s pesniškimi podobami. Interpretacija se osredotoča na postopke, s katerimi fiktivna oseba verbalno konstruira lastno duševnost, zunanjo resničnost in kognitivno-emocionalno interakcijo. Pri tem čustva pojmuje kot reakcije osebe na neko zanjo pomembno dogajanje oz. življenjsko situacijo; za literaturo relevantno je dopolnilo, da si »takšno situacijo lahko samo predstavlja v procesu spominjanja ali domišljije in se na to odzove s čustvom« (Milivojević 2018: 22).

2 Pesnice in zbirke

Poezija **Marine Cernetig** (1960) iz zbirke *Pa nič nie še umarło* (2007) je intrinzično vpeta v prostor in usodo manjšine.² Pesnica jo nakazuje z opisi hiš, predmetov in kulturnih rastlin ter z metaforami, ki jim pripisujejo čustva: »hiša ima oči zaparte / an slepo ljubezan / od kere se na zna rešit« (Cernetig 2007: 27). Učinek deskripcije in antropomorfizacije je navidezna objektivnost in splošnost, izbor predmetov in lastnosti – prazne vasi, propadajoče hiše, osameli grobovi brez sveč – pa hkrati nakazuje posledice vojne, razmejitve, političnih in socialnih delitev, asimilacije in migracij. Take podobe sprožajo občutje brezizhodnosti in vdanost pred silami ničenja. Razdiralno malodušje, nezaupanje in dvom pesnica strne v izrazu *mora* in jo postavi za vršilca dejanja: »Mora pešta brez usmiljenja / čez dan / kakor v čarni tami« (prav tam).

1 Raba lastnih imen vasi, gor, rek in ljudi krepi mimetičnost in potrjuje pripadnost govoreče osebe.

2 Urednik in prevajalec v knjižno slovenščino v spremni besedi poudarja, da je poznavanje prostora bistveno za razumevanje koda avtoričinega pisanja: »ob osamevanju vasi, zapuščanju hiš, preraščanju z gozdom [...] pomeni nekaj zidov tisto bistveno, kar jo veže ne le na zemljo, ampak na življenje samo« (Obit 2007: 4).

Ob izumiranju in negotovi prihodnosti pesnica iznajdeva strategije notranjega kljubovanja – vsebuje ga že protivni veznik iz naslova zbirke in pesmi *Umierat pa ne umriet* – iskanje česar koli, kar bi ustavilo pogrez v nič. Namesto trdnosti in nepremakljivosti odkriva nenehno spreminjanje, postajanje, povezanost in napetost med skrajnimi položaji. Dinamiko simbolizira tekoča reka, prostor brez mej, nikoli enak dotik s prahom in vonji nasičenega zraka, nit med življenjem in smrtjo. Moč črpa iz drobnih znamenj kontinuitete, tudi zunaj antropocentričnega pojmovanja: rojevanje iz razpadanja, preobražanje, naravno obnavljanje, živalsko in rastlinsko osvajanje prostora. Duhovna kontinuiteta pa je ohranjanje spominov, »ki na nosejo za sabo zamiere an sovršatva« (Cernetig 2007: 33) in predajanje »prtljage« naslednikom, ki bodo iz nje jemali tisto, kar bodo sami potrebovali.

Namesto dominacije in podreditve pesnica zagovarja enakovrednost ljudi in jezikov ter univerzalnost človeških potreb, čustev in vrednot: »Vsak jizik je dobar / za veseje dopoviedat« (Cernetig 2007: 31). Z distancirano perspektivo od zgoraj izpostavlja in hkrati presega državno mejo in družbene razlike, zamere, sovraštva in trpljenja ljudi. Tako dež tiho pada na odprte rane in molk vseh prizadetih, namaka vrtove slovenske in italijanske sosesde; luna sije »na zemji te bogatih an te buozih, / na tisti te močnih an te pozabjenih [...], no vičér z Livka an adno s Topoluovega« (prav tam: 32) Aluzijo na mitsko vertikalo dopolnjuje filozofija neuničljive biti vsega obstoječega, »Štopienje se zgubijo, / pa sledovi se na zbrisejo.« (prav tam: 20)

Ultimativni argument za ostajanje v svetu, ki se drobi in prazni, je ljubezen, vrednota nad koristjo, udobjem in lagodjem. Vgrajena je v vse, kar so ljudje ustvarili s potrpežljivim delom, zbuja spoštovanje do tega, kar je za njimi ostalo, in vnaša estetski presežek v funkcionalne predmete. Tudi »večni odhodi« ali ostajanje in čakanje »na zadnji pozdrav« so merjeni z močjo ljubezni.

Z minimalistično poetiko fragmentov in zamolkov se pesnica izogne obsojanju in patosu »podaljšanega pričakovanja smrti«. Samo v razdelku z upanjem v naslovu (Ne trošti) zavrne mentaliteto ponižnosti, »navado v očeh ljudi«, ki vsakdanji kruh plačujejo tako, da se delajo »slepi, gluhi, potarpležljivi,« ker gre v resnici za zatiranje, »nasrečno veseje« (Cernetig 2007: 36). Z omejenim narečnim slovarjem se ujema skromen nabor besed za konkretno, na preživetje vezano predmetnost, ki se pomensko širijo na duševnost in duhovnost. Vilma Purič (2020: 279) v poetiki elipse prepozna »namig na notranjo poškodovanost jezika [...], ki je odtis izrinjenosti iz vsakdanje rabe«. Vendar ravno »pesniški jezik ne podlega utesnejenosti, ampak teži k višji stopnji prostosti, ki jo poezija ponuja z nedorečenostjo.«

Konfliktne odnose in konfrontacije mehča paradokсно združevanje, ki osvobaja misel iz racionalne logičnosti ter emocije iz priučenih vzorcev. Presenetljiva imaginarna srečanja so predstavljena kot hoja z zaprtimi očmi in brez prtljage, oslepitev od hipne oživitve v temi, vrtoglava odprtost, v kateri ne moreš ničesar ujeti in se nikogar dotakniti, občutek, da si se znašel v nebesih, ko se v propadajočo hišo brez strehe »prelije brezdanje nebo«. Vztrajanje v odprtosti, relativnosti in gibljivosti vse izrečeno vzpostavlja kot zgolj enega izmed možnih posnetkov domačega sveta. Bralca pretresa in estetsko

očara poetika implicitnih čustev v zgoščenih, konkretnih podobah z mnogimi potencialnimi semantičnimi in zvočnimi relacijami, ki vabijo v samostojno zapolnjevanje neizrečenega.

V brošuri *Utekli so bogovi hiše* (2011), ki dokumentira praznjenje vasi Preserje, je k fotografijam zapuščene Kravarščakove hiše pripisala štiri pesmi. Oranžna zavesa, pisma, prazne kletke, neobrabljeni čevlji, likalna deska se brez nekdanjih prebivalcev zdijo tuje prikazni in usmiljenja vredna bitja, ki ne vedo, da bodo končali kot oblak prahu.

Knjižico umetniških fotografij in pesmi *Pozdrav iz Nediških dolin* (2020) je posvetila vnuku, z besedili pa se je poklonila krajevnim znamenitostim, običajem in bajkam. Nadiža, Matajur, Kolovrat, Stara gora, Landarska jama, zaselki, kapelice, rožinca (Marjino vnebovzetje), kresovanje in vilinske krivapete (z nazaj obrnjenimi stopali) imajo močan identifikacijski naboj, vendar brez ljudi izgubljajo simbolno vrednost, v praznem, tistem prostoru diha le zemlja in znamenja novih začetkov so komaj vidna. Bajeslovne krivapete so modrost črpale iz narave, a narava deluje avtonomno in ambivalentno, za svet »pod brezmejnimi nebom« so odgovorni ljudje, ki šibki in malodušni zanemarjajo tisto, za kar bi morali skrbeti. Pesniška imaginacija v ostankih starih reči čuti dušo in željo po ljubezni, veselje pa ob tem, da so predmejno vasico Polava oživili tibetanski menihi.

Andreina Trusgnach (1961) je zbirko *Sanje morejo plut vesoko* (2011) pripravila po več desetletjih pisanja in objavljanja. Zgodnje pesmi povzemajo kolektivna čustva in doživetja ter se z obliko in slogom navezujejo na domoljubno izročilo, bolj osebne poznejše pa v bivanjsko tematiko vnašajo minevanje, spreminjanje, iskanje smisla in razmerje med izkušnjo in imaginacijo. Lirski subjekt se opredeljuje s spominom in sanjami. Spominske podobe so ambivalentne: čustvena navezanost na domači kraj, hišo in ljudi vodi v nostalgичno idealizacijo preteklosti, poniževanje in ustrahovanje, revščina in težko življenje pa v občutje nesproščenosti, skrivanje čustev, pomanjkanje samozavesti in žalost ob izginjanju starega sveta. Spomin je sredstvo opolnomočenja, samospoznavanja in preživetja. Spodbudne pesmi z začetka zbirke vabijo v zvestobo, vztrajanje, ponos in kolektivni upor s petjem zoper zahrbtne nasprotnike, ki »pridejo s škarjan za nan odriezati jezik« (Pridejo ponoc). Iz tesnobne izkušnje, da »se umiera no malo vsak dan«, da izginjajo stezice in kamniti zidovi, trte, njive in pokošene senožeti, da se stari vodnjak podira, vznika želja, da bi spomin postal kohezivna sila skupnosti, izvor bivanjskega smisla in spodbuda za ohranjanje kultivirane krajine. Tudi posameznik je brez spomina izgubljen, osamljen, žalosten, omrtvičen in brez vrednosti, zato si lirski jaz želi zapustiti vsaj »no rahlo štipienjo / na sniegu, / ki se že topi« (Trusgnach 2011: 30).

Spomin vzpostavlja individualno in kolektivno identiteto, z močjo imaginacije pa človek premaguje realne omejitve. V pojmu *sanje* so združeni pomeni sanjarjenja, želje, hrepenenja in upanja. Ta čustvena energija aktivira, tolaži, opogumlja in daje moč, da človek prenese napore, negotovost in osamljenost. Kot vitalna sila se pojavlja v verzih, ki o čustvih govorijo z reflektivno distanco: »bez obednega sanja / rata vse šele buj težkuo« (Trusgnach 2011: 29), »tek sanja, morebit, na umarje nikdar« (prav tam: 22).

Spomin, sanje in vse vrste čustvene navezanosti delajo življenje polno, resnično in vredno v vseh časih in okoliščinah.

Najbolj inovativna so sporočila o trenutkih izstopa iz vsakdanje rutine, upočasnitvi, občudovanju, vzhičenosti in presenečenju nad doživetjem nečesa nenavadnega in vzvišenega: ko sokol ni nevaren plenilec, temveč mojstrsko igriv letalec, ko se naraščajoči veter ne razbesni v neurje, ampak nenadoma porazgubi, ko čist sneg podeli lepoto navadnim rečem. Nenadno prebujenje je imenovano gledanje s srcem, »ku an otrok, / ki sparvič vide nove reci« (Trusgnach 2011: 50). Sublimna lepota naravnih pojavov deluje kot alternativa družbeni represiji.

V začetnih pesmih druge, dvojezične zbirke *Pingulauenca ki jo nie bluo – L'altalena che non c'era* (2022) predmeti, narava in ljudje ponazarjajo aktualno družbeno situacijo v regiji. Zastrafevanje se brez sramu dogaja tudi podnevi, nekateri starši z otroki ne govorijo več v svojem jeziku, zaradi izseljevanja in umiranja se bohotijo robida, srobot, bršljan in koprive, tako da samotna cvetoča češnja še bolj stopnjuje žalost. Korenine drevesa so suhi zid nekoč objemale in ga podpirale, zdaj pa ga razjedajo, in trava, nekdanj kmetovo bogastvo, ostaja nepokošena. Opisi niso ravnodušne ugotovitve, ampak izraz prizadetosti, zadržane jeze, ljubeč nagovor ali ironičen očitek stvarjem, ki se nemočno vdajajo propadu.

Otroštvo je predstavljeno kot kompleksna resničnost, s pomanjkanjem in garanjem, v katerega so bili vpreženi tudi otroci. Mamin poročni prstan se je od dela stanjšal v »malo vic ku sapo«, otrokom je kupovala zdrobljene piškote, v vasi ni bilo gugalnice oz. pingulauence, otroci so pozimi prezebali v gumijastih škornjih, prenašali težke vreče kostanja, deklice so spirale in ožemale velike rjuhe. Lirski jaz se tega ne sramuje, skromnost jo je utrdila in v spomine vnaša sočutje do prikrajšanih. Hkrati verjame, da bi odrasli morali črpati moč za soočenje s »surovo resnico« prav iz otroškega prijateljstva, iger na prostem, potepanja, brezskrbnosti in neugnanosti.

Največ pesmi prikazuje vsakdanje zasebne izkušnje, ki implicitno kažejo na družbeni kontekst. Intimno bližino ustvarja nagovor bližnjih oseb in pripovedovanje drobnih pripetljajev. Lirska oseba občuduje stare ali bolne ženske, ki se ne bojijo smrti, do konca skrbijo za dostojen videz, urejeno zapuščajo svojo lastnino ali tudi betžne skrbijo za grobove svojcev. Ustraši se diagnoze raka, olajšanje začuti, ker se podarjeno glineno srce ni razbilo, ko je padlo na kup nogavic, slabo vest, ko ne pomaga nemočnemu hrošču, in dolgčas na prazni zabavi. Duševno zmedo ureja z obsesivnim pospravljanjem, melanholijo premaguje s knjigo pesmi, praznino po sinovem odhodu z nošenjem njegovih uhanov. Razveseli se, ko v pralnem stroju najde sinovo ubiralko in ko na nepričakovanih krajih naleti na cvetje, neha misliti na smrt. Čustvene opore so toplina, pozornost in skrb v družini ter skupno delo zakoncev. Zakonska ljubezen ohranja sledove čutnosti, a pomembnejši so zaupanje, tolažba, podpora v bolezenski krizi, skupno doživljanje razočaranj in skrb za gostoljubno odprto hišo.

Špeterska učiteljica **Claudia Salamant** (1970) je zbirko *De b' mogle besiede* (2015) uvedla s premislekom o jeziku, ki človeka veže na prostor, prežet z zgodovino in kulturo. V domačem narečju čuti varnost in sproščenost, z njim oblikuje čustva, oživlja

zapuščene, pozabljene kraje in se upira brezdušni sedanjosti. Neusmiljen, brezbržni čas prizadeva šibke in ranljive: otroka, ki ponoči prezebata na klopi, žensko, ki se je odločila, da bo sama končala žalostne dni, utrujenega in prestrašenega samotnega človeka v sovražnem okolju. Iz sočutja raste spoznanje o krhkosti bitij in relativni velikosti/ moči. V opisanih prizorih se srečujejo velikanski človek s pajkcem in mravljami, »majhana žena, na pest celic« z mogočnim topolom, ki jo bo preživel, odrasli/večina z otrokom/manjšino. Edina slovenska deklica v italijanski šoli se šele odrasla zave asimilacije in začudi, da je travmatične izkušnje preživela (V šuol). In obratno, živahni, veseli otroci v konfliktnem okolju lirski subjekt pomirjajo z »lepimi farbami sveta«. Čustva so bistvo spominov na otroštvo: na varnost v očetovih rokah, čarobne nočne igre, veselo petje in ples na domačem odru, boleče poslavljanje, živahen svet, ki z imeni vasi in ljudi ostaja v jazovem srcu. Žalost ob molčeči rojstni vasi in zapuščeni hiši premaguje s fizičnim trebljenjem robide, predvsem pa z nepristajanjem na molk, praznino, samoto in nerazumevanje.

Lirski subjekt se občutljivo odziva na zunanji svet (to ponazarja bosa hoja), spoštuje tujo bolečino, sluti skrivnostne globine drugega in zaupa otroški razigranosti, veselju in radovednosti. Izvor intimne sreče so partnerska in materinska ljubezen ter trenutki sproščenosti, ko popusti pritisk realnosti, ki ljudem ne pusti biti, kar so, duši pristno življenje in zapira možnosti uresničevanja.

Pesmi pevke in kulturne delavke **Margherite Trusgnach** (1963) v zbirki *Same misli* (2020) so stilno izčiščene, koncentrirane in pomensko razširjene s simboli in metaforami. Zaupljiv govor ustvarja vtis subjektove razgaljene ranljivosti. Mikrokozmos domače hiše, vasi in bližnje okolice je prežet z globoko žalostjo ob izgubah in poraženih pričakovanjih: neuresničeni želji po materinstvu, izumiranju domače vasi in celotne skupnosti ter smrti ljubljenega človeka. Zbirka je zgrajena kot zgodba, v kateri smrt vzvratno osvetljuje erotične prizore in občutja, izrečena v sedanjiku neposrednega doživljanja: opazovanje dihanja spečega, ko ga obseva mesečina, njegov vonj po jabolku »sevka«, njeno zapeljevanje in telesne »mrščalce« ob misli na večerno ljubljenje. Koncu, ko »nič nie ku preied / četudi nie drugač« in pogrešanju topline, »ki se ustvari samo po lietih ljubezni«, sledi spominsko obnavljanje: drobnih navad, želje po dotikih, poljubov ob slovesu in vrnitvi. Ljubimca sta si zaupala otroške spomine, ljube kraje in radosti, zato si preživela želi, da bi z njegovimi očmi še enkrat videla »sviet ki se odperja pred mano / tle na varhu Matajurja« (Trusgnach 2020: 61). Po smrti ljubega občuti izgubo, praznino in samoto: »takuo buoga sam / sada tle brez tebe« (prav tam). Zmedena je med njegovimi sledovi, in ko posluša »orkester šumečih dreves«, se bitje njenega srca ne zna več uglasiti z osnovnim tonom veselja. Smrt stopnjuje zaznavanje zapuščenega okolja: izruvane hruške, neobrezane trte, posušenih nageljnov in pajčevin. Lirska oseba čuti zaskrbljenost za prihodnost svojih ljudi, ki se trudijo, trpijo in ljubijo, in se boji, da bo v vasi utihnila Jacopova harmonika, kot je po padcu državne meje utihnilo vpitje strazarjev na meji. Tolaži se z mislijo, da izginotje ni enako neobstoju/niču: »takrat ostane samuo / kar smo nardil« (prav tam: 35). Občutljivo se odziva na zunanje pojave, zlasti na zvoke in glasbo, a ničesar ne idealizira, kajti resničnost je omejila otroške želje in

užitke in izkušnja razveljavila mladostne sanje. Izgubljene iluzije vodijo v sprijaznjenost z razočaranji, v moč navade, obrabo stvari in »ponucanih misli«, utrujenost, zaigrano veselje in ljubeznivost. Ostaja le zvestoba: »pogled vabi deleč / pa ostanem tle / ku tela ponucana klop / ki na more ankamar« (prav tam: 59).

Žalost subjekt pasivizira, vendar ne vodi v brezup. V pesmi Upanje se v sivi, »objokani jeseni« trudi videti »pikico ardecjo« na koncu poti v neznano. V sklepni An potle mirno muorje žalovanje izzveneva in podobo razdiralne vodne ujme zamenjajo »mokre skale, ki čakajo sonce« (Trusgnach 2011: 71). Narava v tej zbirki ne simbolizira vitalnosti, pripadnosti ali estetske senzibilnosti, temveč ilustrira duševnost. Ob rabi konvencionalnih vezi (jesensko deževje in solze) pesnica iznajdeva nove: »Marzle tla škripajo / pešajo jih štipjenje spominu / melodije uštimahih glasu / odmevajo iz preteklosti« (prav tam: 23).

Tudi **Luisa Battistig** (1959) je zbirko *Ti si* (2025) pripravila po desetletjih pisanja pesmi in pripovedovanja pravljic. »Čičica« je poletja preživljala na pašni planini pod Matajurjem in v pesmi Muorje se spominja, kako je od domotožja v koloniji ob morju onemela. Z metaforo »huda ura« v pesmi Na planini izrazi nenadno izgubo otroškega sveta, ki ji je sledilo dolgo samotno iskanje sebe v tujem svetu (italijanskih šol in internatov). Matajur, simbol beneške identitete, ki ga domačini imenujejo Velika mat, je glavni motiv v pesmih, ki ljubezen do beneških planin vpletajo v zgodbe, vabila in posvetila rojakom, s katerimi želi deliti veselje, svoboden pogled v daljavo in zaupanje v lastne moči. Toda subjektova notranjost ima razpoko. Pesmi Adne vrata in Mora poročata o nočnih stiskah, zaskrbljenosti, nemiru, dušenju v solzah in razcepljeni zavesti, ko »še tu špieglu se niesan vidla«. Zamolčani vzrok tesnobe je perfidna asimilacija, o kateri pripoveduje Naš šenk. Slovensko godovanje z druženjem ob skromnem obedu izpodrine italijansko praznovanje rojstnega dne z vrečko karamel, ki jo prvošolki podari učiteljica: »Parvo šuolsko lieto / parva meštra / parvi šenk / drug jizik / drug sviet / druge navade« (Battistig 2025: 6). Nočne more je premagalo zavestno iskanje svetlobe, potovanje k sebi na Caminu de Santiago in »ljubezen do mene«. Ljubezen ima pravljичno moč, če hkrati varuje korenine in spočenja novo življenje. Več pesmi priča o ohranjanju korenin: ostajanju v kamniti hiši, navdušenju nad sončnimi dnevi, molitvi za mir in povezanosti z naravo. Mama je življenje »šenkala zemlji«, govoreči jaz pa uživa v nabiranju zdravih rož, bosí hoji po produ Nadiže ali brezcilnem pohajanju po nareku neznanega klica: »Jest čujen / me kliče / me vlieče« (prav tam: 23). Ta nezavedna gnanoost se ujema z magičnimi prvinami iz beneških pravljic, bajk in ljudskih običajev, kot so razlaga o rojstvu, po kateri se otroke izbere izpod rečnih kamenčkov, zagovor otroške bolezni z »žegnanim kruhom«, božično obredje, pustno koledovanje, kresovanje, rožinca s čarobnimi šopki poletnih rož in krivapete. Vse to podpira življenje, vabi srečo, varuje pred zlom in združuje ljudi v tihih vaseh. Tudi Luisa Battistig s pesmijo potrjuje avtohtone vrednote in pri tem za zgled postavlja lastno navezanost in pripadnost.

3 Sklep

Pesniške prezentacije emocionalnih odzivov subjekta na svet ne izrekajo vzročno-posledičnih relacij in podedovane konflikte, teritorialne meje in nesorazmerja moči le nakazujejo. Pomensko strukturiranje ponavlja romantični antagonizem med subjektivimi ideali (vrednotami) in resničnostjo. Konkretizirajo ga temporalne opozicije: travmatična izkušnja asimilacije – živa eksistencialna, jezikovna, obredna povezanost; nekdanja revščina, garanje, kultiviranje krajine – sedanje staranje, umiranje, praznjenje, propadanje, zaraščanje; spomin na otroštvo – negotova prihodnost manjšine. Notranje vozle pesnice razrešujejo z distancirano perspektivo, izstopom iz pragmatičnega v estetsko, otroško, mitsko (animistično) doživetje, erotično bližino, doživljanjem fluidnega časa in spreminjanja, relativiziranjem moči in velikosti, zaznavno občutljivostjo in pozornostjo do spregledanih podrobnosti, zapuščenih stvari in zapostavljenih ljudi. Neprijetna čustva premagujejo z avtorefleksijo osebnih travm, navezanostjo, spoštovanjem in ohranjanjem kulture in jezika, željo po zapuščanju sledov v prostoru in izročanju prihodnjim rodovom, upanjem in zaupanjem v vitalnost avtohtonih moči. Z narečnim izražanjem krepijo samozavest manjšinske skupnosti in s prevodi v italijanščino apelirajo na empatično sprejemanje pri večini.

Literatura

- BANDELI, David, 2013: Nekaj opazk o najsodobnejši beneški poeziji. *Jezik in slovstvo* LVIII/4. 59–71.
- BATTISTIG, Luisa, 2025: *Ti si*. Čedad: Kulturno društvo Ivan Trinko.
- CERNETIG, Marina, 2007: *Pa nič nie še umarlo*. Trst: ZTT.
- CERNETIG, Marina, 2020: *Pozdrav iz Nediških dolin – Un saluto delle Valli del Natisone*. Špeter: Krivapete.
- GOLLES, Emma, 2015: *Jezik in identiteta: Sodobne pesnice v Beneški Sloveniji*. Diplomsko delo. Ljubljana: Filozofska fakulteta.
<https://www.iskbenecija.eu/wp-content/uploads/2016/03/tesi-EmmaGolles-su-3-autrici.pdf>
- MILIVOJEVIĆ, Zoran, 2018: *Emocije. Razumevanje čustev v psihoterapiji*. Novi Sad: Psihopolis institut.
- NOVAK POPOV, Irena, 2015: Senjam beneške piesmi kot dejavnik prenove narečne poezije v Slovenski Benečiji. *Primerjalna književnost* XXXVIII/2. 157–174.
- OBIT, Michele (ur.), 2004: *Besiede tele zemlje*. Trst: ZTT.
- OBIT, Michele, 2007: Uvodna beseda. Marina Cernetig: *Pa nič nie še umarlo*. Trst: ZTT. 4–5. *Piuramaura kolektiv*. <https://www.krivapete.eu/piuramaura-kolektiv/>
- PURIČ, Vilma, 2020: *Sodobne tržaške pesnice*. Trst: Mladika.
- SALAMANT, Claudia, 2015: *De b' moge besiede*. Čedad: Kulturno društvo Ivan Trinko.
- SALAMANT, Claudia, CERNETIG, Marina, GARIUP Adriano, 2011: *Utekli so bogovi hiše. Trinkov koledar 2011: likovni vložek*. Čedad: Kulturno društvo Ivan Trinko.
- TRUSGNACH, Andreina, 2011: *Sanje morejo plut vesoko*. Čedad: Kulturno društvo Ivan Trinko.
- TRUSGNACH, Andreina, 2022: *Pingulaenca ki jo nie bluo – L'altalena che non c'era*. Trst: ZTT.
- TRUSGNACH, Margherita, 2020: *Same misli*. Čedad: Kulturno društvo Ivan Trinko.